

О.М. Варипаєв, канд. філос. наук, проф. (ХДУХТ, Харків)

А.С. Міносян, канд. іст. наук, проф. (ХДУХТ, Харків)

Л.І. Юрченко, д-р філос. наук, проф. (ХДУХТ, Харків)

СОЦІАЛЬНА СТРАТИФІКАЦІЯ ЗА ГЕНДЕРНИМ ТИПОМ

У сучасних соціальних і гуманітарних дослідженнях гендер використовується не як незмінна й універсальна конструкція. Поняття гендер означає не річ чи предмет, не багато речей чи предметів, а комплексне переплетіння відносин і процесів. Необхідно мислити відносинами, щоб з аналітичної категорії гендера вивести культурну реальність – як у минулому, так і в сьогоденні. Можна зробити загальний висновок про те, що як тільки люди збираються разом для виконання якої-небудь діяльності, від спільної роботи, розваг до державотворення, відбувається організація і диференціація соціальної групи.

Спонтанно з'являються градації, ієрархії, лідери, суспільні устремління. Родина, церква, секта, політична партія, ділова організація, профспілка, наукове суспільство, коротше кажучи, будь-яка організована соціальна група розширюється через свою сталість і організованість. Втілюючи у своїх діях чекання, пов'язані з їх гендерним статусом, індивіди конституують гендерні розходження і системи володарювання та панування, що ними обумовлюються. У багатьох суспільствах жінок і чоловіків не тільки сприймають, але й оцінюють по-різному, обґрунтовуючи гендерними особливостями і різницею в їхніх здібностях розходження в розподілі влади між ними. Загалом у гендерній теорії пропонується таке визначення гендеру. Гендер (gender) 1. (Загальне значення) – розходження між чоловіками і жінками за анатомічною статтю. 2. (Соціологічне значення) соціальний розподіл, часто заснований на анатомічній статі, але не обов'язково співпадаючий з ним.

Таким чином, соціологічне використання терміна може відрізнитися від повсякденного, воно є більш розширеним і придатним для філософсько-соціологічного аналізу. З нашої точки зору, можна з впевненістю стверджувати, що гендерна теорія все більше сприймається не тільки як різновид теорії феміністського спрямування, але як міждисциплінарний підхід, що дозволяє проявити деякі засадові аспекти політичних, філософських, соціальних та економічних концепцій сучасності. Це стосується насамперед таких її аспектів, як опозиція біологічна стать/соціальна стать, наявна модель патріархатного та 195 проект фемінного

суспільств, вплив гендерних концепцій та теорій на суспільне та політичне життя, прояв цього впливу серед найбільш інтелектуальної частини жіноцтва, зокрема студентства.

Соціальна нерівність, яку можна прослідкувати ще з часів первісного суспільства, і була тим засадовим чинником, який призвів до виділення опозиції чоловічого/жіночого, маскулінного/фемінного, патріархатного/матріархатного відповідно з позитивними та негативними конотаціями.

Отже, кожне суспільство соціально стратифіковане і відрізняється одне від одного в залежності від типу стратифікації. Розходження можуть бути навіть усередині того самого суспільства, в один і той же час. Незалежно від того, яку систему може використовувати суспільство для поділу людей на різні соціальні шари, стать є істотним елементом таких розходжень усередині кожного шару. Найбільшу зацікавленість з цього боку виявляють такі проблемні поля у гендерних дослідженнях, як концепції гендера; рух жінок за статево рівність; соціальні відносини жінок і чоловіків, а також пов'язані з ними гендерні проблеми в суспільстві.

Таким чином, цілісність саме гендерного підходу – одна з істотних рис, що відрізняє його від «феміністського» чи «жіночого». Звідси важливим напрямком гендерних досліджень стає аналіз не тільки жіночих проблем, але й чоловічих (включаючи батьківство, сполучення соціальних ролей та ін.). У соціальному аналізі та у соціологічних дослідженнях останнього часу наголошується на усуненні так званої феміністської тенденційності, коли стереотипом суспільної свідомості стає безпроблемність положення чоловіків.

Серед дослідників існує думка, що процес гармонізації гендерних відносин є частиною загальнодемократичного процесу. Але не можна розраховувати на те, що демократизація сама по собі, автоматично приведе до вирішення гендерних проблем. Ми вважаємо, що потрібна в цьому напрямку широка просвітницька, культуртрегерська робота, системне прояснення філософського підґрунтя гендерної теорії, залучення не вузького кола ентузіастів і активістів, а максимально широких шарів населення. Тобто, ця справа не тільки і не стільки жінок, скільки всього суспільства. Нам представляється, що проблема впровадження гендерних установок на рівні політичної самосвідомості та філософськосоціологічного дискурсу особливо актуальна в таких молодих демократичних суспільствах, як Україна, а

положення гендерної теорії можуть успішно використовуватися в системі вищої освіти, як це відбувається в ряді західних країн.